

С. В. СЕЛИЩЕВ,
кандидат економічних наук,
асистент Національного центру обліку та аудиту,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

Фактори впливу на оцінку безперервності діяльності компанії в ході аудиту

У статті досліджено та систематизовано фактори ризику припинення діяльності компанії в контексті завдання аудиту щодо перевірки показників її діяльності, які можуть свідчити про ризик недотримання припущення про безперервність діяльності компанії при підготовці фінансової звітності управлінським персоналом в аудиті. Особливу увагу приділено залежності ймовірності припинення діяльності компанії від сукупного впливу необґрунтованих управлінських рішень, нераціонального розпорядження грошовими коштами та неефективної маркетингової стратегії.

Ключові слова: фактори ризику припинення діяльності, припущення про безперервність, показники економічної діяльності, фінансова звітність, аудит, процедури, аудиторський ризик, судження.

Постановка проблеми. Одним із ключових питань, яке постає перед аудитором при проведенні аудиту безперервності діяльності компанії при підготовці фінансової звітності, є визначення ключових показників економічної діяльності підприємства та їх оцінювання. Врахування результатів ідентифікації ключових показників економічної діяльності підприємства та їх змін має визначальне значення при стратегічному плануванні аудиту та оцінюванні властивого аудиторського ризику.

Аналіз досліджень і публікацій. Актуальності у цьому сенсі набувають дослідження вчених, пов'язані з розробленням та адаптацією загальнонаукових організаційно-методичних підходів до визначення базових показників фінансово-економічної діяльності підприємств, які є об'єктом аудиту [1–9].

Метою дослідження є аналіз та систематизація факторів ризику припинення діяльності компанії в контексті завдання аудиту щодо перевірки показників її діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна організація (компанія) підпорядковується закономірностям циклічного розвитку макро- і мікросередовища, маючи власні конкурентні переваги та недоліки, можливість їх реалізації та упуцнення потенційних вигід.

Ймовірність припинення діяльності організації в осяжному майбутньому проявляється у стрімкій зміні ключових показників фінансово-економічної діяльності підприємства під впливом низки факторів.

На першому етапі отримання розуміння бізнесу організації, що перевіряється, аудиторі слід визначити ключові показники її діяльності, а також внутрішні та зовнішні фактори, які можуть спричинити їх зміну. При дослідженні специфіки галузі діяльності організації аудиторі необхідно виокремити загальноекономічні та галузеві фактори її діяльності.

Дослідження світової практики припинення діяльності підприємств демонструє, що ризик їх економічної нестабільності на 25–30% обумовлений дією зовнішніх факторів і на 70–75% – дією внутрішніх факторів, пов'язаних з малоефективним управлінням. В розвинених країнах ці показники становлять, відповідно, 10–15% і 85–90%, в Україні – приблизно по 50% [10].

Як було зазначено вище, аудиторі під час планування аудиту організації (компанії) слід отримати розуміння щодо наявності та ступеня дії зовнішніх та внутрішніх факторів виникнення ризику припинення її діяльності.

Зовнішні фактори ризику припинення діяльності організації (компанії) пов'язані з тенденціями і стратегією макроекономічного розвитку та розвитку світової економіки, конкурентною боротьбою, суспільно-політичним становищем у країні розташування організації (компанії).

Зовнішніми факторами ризику припинення діяльності організації (компанії) вважаються такі:

- стан міжнародної економіки і світового фінансового ринку: фінансова циклічність провідних країн, стратегія міжнародних банків, міждержавні угоди і договори (про формування зон вільного підприємництва, прикордонної торгівлі, митні тарифи і мита);
- макроекономічні умови: зниження ділової активності, загострення конкурентної боротьби, брак інвестицій, скорочення виручки і збільшення витрат, зниження курсів акцій, скорочення ринкової капіталізації;
- політично-правові умови: жорстка політика уряду в грошовій, податковій і кредитній сферах, політика обмеження підприємництва, нестабільність реформ, погіршення інвестиційного клімату, відтік грошових коштів з країни, корупційність державних органів управління, неефективне антимонопольне регулювання, незадовільне законодавство щодо охорони майнових прав, земельного права, правові обмеження на зовнішньоекономічну діяльність;
- галузеві умови: застарілий науково-технічний уклад у галузі, низький рівень правового захисту галузі, незадовільний рівень управління на підприємствах галузі, високий рівень конкуренції в галузі, низький рівень продуктивності праці в галузі, невисока кваліфікація працівників галузі;
- маркетингові: збільшення частини готової продукції на складі, недостатня різноманітність ринків збуту, недостатньо відпрацьована мережа реалізації;
- взаємини зі споживачами і постачальниками: уповільнення поставок і невисока якість сировини, матеріалів і комплектуючих, збільшення дебіторської заборгованості клієнтів, збільшення боргів перед постачальниками та підрядниками.

Внутрішніми факторами припинення діяльності організації (компанії) вважаються такі:

- виробничо-промислові: непродуктивне застосування наявного виробничого обладнання, високий рівень амортизації обладнання, застарілі виробничі технології, існування наднормативних витрат, велика питома вага незавершеного виробництва, низька якість та конкурентоспроможність продукції та послуг, низький рівень інноваційної активності, недостатня різноманітність продукції, дефіцит ресурсозберігаючих технологій;
- адміністративні: низький рівень організації процесів управління, нераціональна організація роботи ключових працівників і адміністративного персоналу, нераціональна координація складських операцій і зберігання товарно-матеріальних цінностей, нераціональне кооперування діяльності, нераціональна договірна політика з постачальниками і покупцями, відсутність концепції внутрішнього контролю, малоефективний маркетинг;
- фінансові: значна частина позикового капіталу, брак власного капіталу, неефективна структура активів, значна частина короткострокових позикових джерел фінансування та їх неефективне використання, значна вартість джерел фінансування, малоефективна довгострокова і короткострокова економічна політика, значний розмір кредиторської заборгованості і тенденції до її збільшення, велика вартість оренди приміщень для адміністративної та операційної діяльності;
- інвестиційні: наявність незавершених об'єктів будівництва, понаднормативні терміни будівництва об'єктів і монтажу обладнання, мала ефективність капітальних інвестицій, помилки в інвестиційній політиці;
- інші умови: недостатня кваліфікація персоналу, застосування недостовірних фінансових і технічних даних, порушення умов економічної безпеки (або відсутність концепції фінансової безпеки в компанії) та ін.

Аналіз практики багатьох вітчизняних компаній свідчить, що неефективний менеджмент є головним фактором ризику припинення діяльності компаній та передумовою для виникнення зазначених вище зовнішніх і внутрішніх факторів.

Можна виділити комбінації факторів, найбільш характерні для сучасних компаній:

- 1) брак середньострокової та довгострокової стратегії розвитку і орієнтація на короточасну ефективність діяльності;
- 2) невисока кваліфікація і недосвідченість управлінського персоналу;
- 3) низький ступінь усвідомленої відповідальності управлінського персоналу перед власниками компанії за результати прийнятих рішень стосовно використання власності компанії та фінансово-господарських показників її діяльності.

Оцінюючи ризик припинення діяльності компанії, аудитор повинен визначити наявність ознак її фінансово-господарській діяльності, які характерні для бізнесу з від'ємним вектором розвитку.

У ринковій економіці виробництво і реалізація продукції/послуг компанією визначається кон'юнктурою ринку. Ознаками майбутнього зниження темпів реалізації продукції/послуг можуть бути невиконання таких умов:

- 1) відсутність платоспроможного попиту на продукцію/послуги компанії з боку покупців;
- 2) надмірна пропозиція аналогічної продукції/послуг на ринку;
- 4) переважання (або схожість) гранично допустимої вартості споживача і мінімально допустимої вартості продавця;
- 5) отримання споживачем продукції в кредит.

Якщо ці ознаки мають місце, реалізація продукції/послуг не відбувається, а відтак зупиняється кругообіг готівкових коштів компанії. Або продавець продає товар нижче мінімуму допустимої вартості і понесе економічні витрати, які, накопичуючись, можуть послужити причиною його неплатоспроможності і, в остаточному підсумку, занепаду.

Аудитору слід визначати фактори ризику майбутньої ліквідації бізнесу компанії виходячи з принципів суттєвості та обачності.

Сучасна високоефективна компанія характеризується високою інноваційною активністю. Тому комбінація нижченаведених ознак та факторів з досить високою ймовірністю веде до припинення її діяльності:

- несвоєчасна заміна продукції (якщо вона випускається на завершальних стадіях життєвого циклу);
- застосування застарілих технологій;
- скорочення вкладень в науково-експериментальні дослідження, нову техніку, підготовку і перепідготовку співробітників;
- відсутність інноваційної діяльності.

Якщо для покриття поточних витрат компанія використовує власний капітал, це може привести до потреби у застосуванні позикових грошей та супроводжуватиметься зменшенням обороту товарів та послуг, подальшим збільшенням втрат, зменшенням вартості, вимиванням оборотного капіталу. Покриття витрат, як правило, тягне брак власних виробничих активів, пов'язаних з основною діяльністю, для фінансування яких компанія по черзі вимушена звертатися до джерел, зменшення яких має викликати значні сумніви в аудитора щодо здатності компанії продовжувати діяльність в осяжному майбутньому; цими джерелами є:

- 1) внутрішні інвестиції в необоротні активи;
- 2) доходи поточного періоду;
- 3) нерозподілений прибуток попередніх років;
- 4) оборотні грошові кошти, які раніше використовувались для розвитку певних резервів (страхового, знецінення економічних інвестицій і матеріально-виробничих резервів, резерву сумнівних боргів, ремонтного фонду, резервів на відпустки співробітників та ін.);
- 5) поточна кредиторська заборгованість в частині платежів постачальникам, до держбюджету, працівникам компанії.

Ще однією ознакою припинення діяльності компанії є наявність короточасних, а пізніше і довготривалих невиконаних за кредитами та непогашених зобов'язань.

Дефіцит активів очевидний, якщо банки відмовляють компанії у видачі кредитів, постачальники – в наданні товарів із розстрочкою платежу і послуг без передоплати за виконані роботи.

На початкових стадіях така сукупність кризових факторів здатна привести до поступового зменшення власного капіталу, а в подальшому, в разі невжиття належних заходів – до від'ємного значення активів. Всі ці фактори та їх комбінації спричинять втрату обсягів реалізації і ринків збуту в осяжному майбутньому, що призведе до припинення діяльності компанії.

Однією з ознак незначного рівня ризику припинення діяльності є короточасний дефіцит оборотних активів через порушення споживачами строків оплати за поставлену продукцію. Це може призвести до короточасного браку платіжних засобів, який може бути ліквідований в осяжному майбутньому за допомогою коштів з власних або зовнішніх джерел. За умов загального стійкого стану компанії така тенденція не передбачає небезпеки для її існування.

Брак платіжних засобів у зв'язку з нетривалими періодами неплатоспроможності також свідчить про відсутність ризику припинення економічної діяльності та майбутніх фінансових проблем компанії.

При проведенні аудиторської перевірки необхідно визначити ступінь непоправності факторів, які зумовлюють підвищення ризику припинення діяльності компанії. Тобто необхідно з'ясувати, чи здатна компанія усунути ризик самостійно або за підтримки зацікавлених осіб (власників, країни, кредиторів, робочого колективу), а відтак продовжити функціонувати як юридично самостійний господарський суб'єкт на ринку товарів і послуг. Якщо становище компанії таке, що вона не здатна (ані самостійно, ані за підтримки) здолати економічні проблеми, вона піддається або ліквідації, або реорганізації.

Ознаки ризику припинення діяльності можуть виникнути в будь-якій компанії і свідчать про накопичення в ній "критично" небезпечної маси обмежувальних факторів, усунення яких є необхідною умовою продовження її функціонування і розвитку.

У час фінансово-економічної рецесії компанія зазвичай вступає на досить тривалий етап залежності від накопичених негативних факторів. Вихід із такого стану може бути як швидкоплинним (ступінчастим) внаслідок одноразової акції (інвестований капітал, злиття, зміна ринків збуту, поділ та ін.), так і тривалим.

Висновки. З метою адекватної оцінки ризиків припинення діяльності на основі дотримання принципу обачності та неупередженості судження аудитору слід звернути увагу на те, що поєднання факторів виникнення ризику припинення діяльності є специфічним для кожної компанії. В більшості випадків внутрішні фактори ризику підсилюють вплив зовнішніх факторів.

Всі згадані вище фактори можуть спровокувати кризу компанії, однак найбільш впливовими факторами кризи є адміністративні фактори. Неefективність управління слід вважати найбільш характерною проблемою сьогоdnішніх компаній, яка знижує ефективність їх діяльності в ринкових умовах.

Список використаних джерел

1. Аудит : [учеб. пос.] / Ю. А. Данилевский, С. М. Шапигузов, Н. А. Ремизов, Е. В. Старовойтова. – М. : ИД ФБК-ПРЕСС, 2000. – 544 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Аудит і ревізія підприємницької діяльності : [навч. пос.] / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ПП "Рута", 2001. – 416 с.
3. Гончарук Я. А. Аудит : [навч. пос.] / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. – Львів : Світ, 2002. – 296 с.
4. Давидов Г. М. Аудит : [підруч.] / Г. М. Давидов. – К. : Ліга, 2004. – 336 с.
5. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : [підруч.] / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – К. : Каравела, 2009. – 544 с.
6. Петрик О. А. Аудит: методологія та організація : [моногр.] / О. А. Петрик. – К. : КНЕУ, 2003. – 260 с.
7. Проскуріна Н. М. Процедурне забезпечення аудиту. Теорія та практика : [моногр.] / Н. М. Проскуріна. – К. : ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2011. – 739 с.
8. Редько А. Ю. Аудит в Україні. Морфологія : [моногр.] / О. Ю. Редько. – К. : ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2008. – 493 с.
9. Савченко В. Я. Аудит : [навч. посіб.] / В. Я. Савченко. – К. : КНЕУ, 2002. – 322 с.
10. <http://www.arbitrazhnik.com.ua/glavnaja/news/top-21-naibolee-izvestnykh-procedur-bankrotstva-v-mire.html>

С. В. СЕЛИЩЕВ,
кандидат економічних наук,
ассистент Национального центра учета и аудита,
Национальная академия статистики, учета и аудита

Факторы влияния на оценку непрерывности деятельности компаний в ходе аудита

В статье исследованы и систематизированы факторы риска прекращения деятельности компании в контексте задания аудита по проверке показателей ее деятельности, которые могут свидетельствовать о риске несоблюдения предположения о непрерывности деятельности компании при подготовке финансовой отчетности управленческим персоналом в аудите. Особое внимание уделено зависимости вероятности прекращения деятельности компании от совокупного влияния необоснованных управленческих решений, нерационального распоряжения денежными средствами и неэффективной маркетинговой стратегии.

Ключевые слова: факторы риска прекращения деятельности, предположение о непрерывности, показатели экономической деятельности, финансовая отчетность, аудит, процедуры, аудиторский риск, суждение.

S. V. SELISHCHEV,
PhD (Economics),
Assistant of National Center for Accounting and Audit,
National Academy of Statistics, Accounting and Audit

Factors with Impact on Assessment of Continuity of the Company's Business in Audit

Indicators of company's performance and their typical modifications are studied, which may indicate a risk of non-compliance with the assumption on continuity of the company's business in preparing financial statements by management personnel in the audit.

Emphasis is made on the dependence of the termination probability on the cumulative impact of unjustified managerial decisions, wasteful disposal of funds and ineffective marketing strategy. External and internal risk factors are distinguished; combinations of factors most common for contemporary companies are highlighted. Risks of termination, caused by market conjuncture and innovation are emphasized. Signs of insignificant risk of termination are outlined.

The conclusion is made that although the mix of factors for the occurrence of risk for termination of company's business is company-specific, internal factors of risk tend to reinforce the impact of external factors. Although crisis in a company can be triggered by any of the abovementioned factors, the strongest ones are administrative factors. Low effectiveness of management needs be seen as the most common problem for contemporary companies, which declines their market performance.

Keywords: factors of risk for termination of business, assumption on continuity, indicators of economic performance, financial reporting, audit, procedures, risk of audit, judgment.

Посилання на статтю:

Селіщев С. В. Фактори впливу на оцінку безперервності діяльності компанії в ході аудиту / С. В. Селіщев // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. праць. – 2016. – № 3. – С. 15-19.